

تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰)

^{۱*} مهدی مسیبی

^۲ مسعود مصدق

^۳ کامل منیری

نوع مقاله: پژوهشی

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۰/۲۳

چکیده

هدف کلی در این تحقیق، تبیین سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است، جامعه آماری در نظر گرفته شده شامل گروه‌های کانونی حوزه سیاست و امنیت (استادان و نظامیان و کارشناسان وزارت امور خارجه در حوزه ترکیه و عراق و سوریه) در مجموع ۴۵ نفر و همچنین اسناد و مدارک معتبر چاپ شده پیرامون موضوع پژوهش است. روش پژوهش به کاررفته در این پژوهش توصیفی (زمینه‌ای موردی) با رویکرد ترکیبی (آمیخته) است. یافته‌های پژوهش حاکی از این واقعیت است که دو کشور ایران و ترکیه به عنوان دو قدرت منطقه‌ای در عرصه‌های مختلف از جمله اقتصاد، ژئوپلیتیک و گسترش حوزه نفوذ با یکدیگر در حال رقابت هستند اما رقابت‌های فی مابین و شرایط ناپایدار منطقه هر لحظه می‌تواند به چالش‌های بغرنجی ختم شود.

واژگان کلیدی:

سیاست، سیاست خارجی، ترکیه، ایران، سوریه، عراق، امنیت ملی، امنیت نظامی، استراتژیک، سکولاریسم، سنی، گروه‌های تکفیری، قلمروگستری.

^۱ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

^۲ عضو هیئت علمی و مدرس دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

^۳ عضو هیئت علمی و مدرس دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: mehdi255611@gmail.com

مقدمه

در سال‌های اخیر در روابط ایران و ترکیه این نکته مورد توجه است که سیاست خارجی ترکیه با روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه در سال ۲۰۰۲ دچار تحولات عمیقی شده و خصوصیات منحصربه‌فردی پیدا کرده است که قابل قیاس با سیاست خارجی این کشور در زمان حکومت نظامیان و سیاستمداران لائیک نیست؛ با روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه در ترکیه، این کشور افزون بر روابط مناسب با جهان غرب، درصدد توسعه روابط با جهان اسلام و حتی اسرائیل نیز برآمد و در این دوره، ترکیه در معادلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی خاورمیانه حضور فعالی پیدا کرده و به بازیگری تأثیرگذارتر در منطقه نسبت به گذشته تبدیل شده است. تحولات عمیق و پرشتاب منطقه خاورمیانه، زمینه مناسبی را برای نقش‌آفرینی ترکیه در تحولات اخیر منطقه به‌ویژه سوریه و عراق (منطقه شامات) داشته است. بحران سوریه و عراق یکی از خسارت‌بارترین و پیچیده‌ترین مسائل حاد بین‌المللی طی دهه اخیر بوده است. بحرانی که به دلیل طولانی شدن زمان، تعدد بازیگران مؤثر در آن و نیز تضاد منافع بسیار به آوردگاه رقابت‌های قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی تبدیل شده است. در این بین، ایران و ترکیه به‌عنوان دو بازیگر قدرتمند منطقه‌ای از تأثیرگذاری بالایی بر روند تحولات میدانی و سیاسی بحران مذکور برخوردار هستند. در شرایط کنونی نیز سیاست منطقه‌ای ترکیه، عراقی را که در آن هرم قدرت از آن شیعیان باشد نمی‌خواهد، لذا به نظر می‌رسد حفظ تمامیت ارضی عراق دیگر خط قرمز ترکیه نیست و حتی ظهور دولت مستقل سنی به مرکزیت موصل نیز می‌تواند رضایت آنکارا را جلب کند. درواقع، وقتی قدرت در بغداد در دست شیعیان باشد، ترک‌ها در سیاست غیر اعلامی حامی تجزیه می‌شوند و این روندی است که با ارتباط ترک‌ها با اربیل و گروه‌های تندرویی چون داعش و النصرة در حال اجرا و عملیاتی شدن است. همچنین عمده‌ترین رویکرد دولت ترکیه در قبال بحران سوریه، تلاش برای حذف دولت بشار اسد و یا تضعیف دولت سوریه بوده است و همچنین دولت ترکیه به حمایت از گروه‌های معارض سوری پرداخته است، چنانچه شاهد حمایت‌های سیاسی، آموزشی و لجستیکی از گروه‌هایی چون ارتش آزاد در برابر دولت مرکزی سوریه هستیم. در مقابل، جمهوری اسلامی ایران علاوه بر حمایت از دولت مرکزی سوریه، به حمایت از نیروهای مقاومت در برابر معارضان مسلح و

نیز عناصر دولت اسلامی عراق و شام پرداخته است. در همین راستا و بنا به درخواست دولت سوریه، جمهوری اسلامی ایران در قالب کمک‌های مستشاری نظامی به ارتش، گروه‌های مردمی و نیروهای مقاومت همچون حزب‌الله لبنان، حشدالشعبی عراق، لشگرهای فاطمیون، حیدریون و زینیون نقش قابل‌توجهی در حفظ نظام سیاسی این کشور و شکست داعش در سوریه و عراق داشته است. ترکیه با توجه به سابقه‌ای که در زمینه تقویت و تبلیغ ایده پان‌ترکیسم دارد سعی در گسترش نفوذ خود در منطقه را دارد. مهم‌ترین هدف ترکیه از طرح تبلیغات پان‌ترکیسمی، ایجاد یک منطقه نفوذ ترک‌زبان بود تا برای مدت طولانی رهبری سیاسی و اقتصادی آنکارا بر این کشورها حفظ شود و ترکیه از این طریق بر ذخایر عظیم منطقه دسترسی یابد. ترکیه با ارائه چنین مدلی سعی داشته که از یک‌سو از گرایش جمهوری‌های تازه استقلال‌یافته به جمهوری اسلامی ایران و پذیرش مدل حکومتی مبتنی بر اندیشه سیاسی اسلام جلوگیری کند و از سوی دیگر نفوذ روسیه را در منطقه کاهش دهد و درعین حال بتواند با ایجاد نارضایتی در مناطق آذری‌نشین ایران از آن در چانه‌زنی‌های سیاسی استفاده کنند. همچنین دولت آنکارا در جهت بر هم زدن امنیت جمهوری اسلامی ایران در این اهداف با غرب هم‌عقیده بوده و به همین جهت نیز توانست حمایت‌های زمانی غرب را به‌دست آورد. بنابراین با توجه به تغییر نقشه جغرافیایی جهان بعد از فروپاشی شوروی در سال ۱۹۹۱، در منطقه جنوب غرب آسیا قدرت‌های نوظهوری از جمله ایران، ترکیه، عربستان سعودی پدیدار گشتند که این کشورها همواره در رقابت با یکدیگر و توسعه و پیشرفت هستند و تلاش می‌کنند نفوذ خود را در سایر مناطق زیاد کنند. با توجه به این مطالب، رفتارها و سیاست خارجی این کشورها بر یکدیگر تأثیرگذار خواهد بود که با توجه به گستردگی منطقه سیاست کشور ترکیه در عراق و سوریه و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران مورد پژوهش قرار می‌گیرد؛ از این‌رو با توجه به اهمیت موضوع و فقر مطالعاتی در این زمینه و کمبود مطالعه برآنیم که سؤال اساسی زیر را مورد بررسی قرار دهیم: سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه چه تأثیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دارد؟

بنابراین اهداف پژوهش به شرح زیر است:

هدف اصلی

هدف اصلی از انجام این تحقیق شناخت و تبیین تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ است که در این راستا، دستیابی به اهداف اجرایی زیر الزامی است.

اهداف جزئی (اجرایی)

- ۱) تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰.
- ۲) تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰.

فرضیات تحقیق

- ۱) به نظر می‌رسد تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار و همچنین تلاش و تصاحب منابع انرژی این کشور توسط ترکیه بر امنیت ملی ایران دارای آثار منفی بوده و سبب کاهش آن شده است.
 - ۲) به نظر می‌رسد تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ از طریق حمایت گروه‌های تکفیری و تارشگری با هدف قلمرو گستره و نفوذ ژئوپلیتیک سبب کاهش میزان امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران شده است.
- فرضیه اهم: توجه به اهمیت حوزه پژوهش، کلیه فرضیه‌های بالا از نظر محقق به‌عنوان فرضیه اهم در نظر گرفته شده است و مورد آزمون قرار گرفته‌اند.

مبانی نظری

سیاست و سیاست خارجی

سیاست، اداره کردن امور مملکت، مراقبت از امور داخلی و خارجی کشور سیاست تعریف می‌شود (عمید، ۱۳۸۹). از سیاست خارجی تعاریف مختلفی ارائه شده است. سیاست خارجی، اصولاً در مورد فعالیت‌های یک کشور در محیط و شرایط خارجی است (هس، ۲۰۱۷). در همین ارتباط، سیاست خارجی می‌تواند یک استراتژی و یا برنامه‌ای از فعالیت‌ها تعریف گردد که توسط تصمیم‌گیران یک کشور در برابر کشورهای دیگر و یا نهادهای بین‌المللی انجام شده تا به اهدافی که بنام منافع ملی آن کشور خوانده می‌شود، برسند. سیاست خارجی همچنین

پروژه‌ای شامل اهداف مشخص، عوامل معین خارجی وابسته به اهداف فوق‌الذکر، توانایی کشور در رسیدن به نتایج مطلوب، توسعه یک استراتژی سودمند، اجرای استراتژی، ارزیابی و کنترل آن می‌باشد (plano, ۲۰۱۶) در حقیقت سیاست خارجی، پروژه‌ای است از تصمیم‌گیری و افرادی که به نام تصمیم‌گیر مانند سایر امور کشور به نیابت از کشور و یا مردم تصمیم می‌گیرند (frankle, ۲۰۱۶).

امنیت ملی

امنیت به مفهوم رهایی از ترس، خطر و احساس دوری از تهدید، یکی از نیازهای اصلی و اساسی انسان‌ها از آغاز زندگی بوده است. امنیت به این معنا، پیوند عمیقی با ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد و مستلزم مشارکت فعال همه اعضا و عناصر جامعه، دستگاه‌ها، نهادها و سازمان‌های تخصصی و عمومی جامعه است. امنیت در مورد افراد به این معناست که مردم هراس و بیمی نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع خود نداشته و حقوق آن‌ها به مخاطره نیافتد و هیچ عاملی حقوق مشروع آن‌ها را تهدید نکند. از این رو می‌توان اذعان داشت که امنیت مقدمه لازم برای حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است و دولت‌های وقت و امکانات وسیعی را برای تأمین آن مصرف می‌نمایند. امروز نقش اهمیت امنیت در پیشرفت هر جامعه تا بدان پایه است که آن را بستر و پیش‌نیاز هرگونه توسعه‌ای دانسته‌اند، به‌خصوص در جوامع در حال توسعه که با انواع بحران‌ها و تهدیدهای مستمر ناشی از عقب‌ماندگی و بی‌ثباتی ساختارهای مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مواجه می‌باشند، امنیت نقش تعیین‌کننده و مهمی را در ایجاد انواع توسعه ایفا می‌نماید (محسنی، ۱۳۹۸). تا دهه ۱۸۸۰ تعریف جامع کاملی از امنیت ملی ارائه نشده بود. بعد از آن به تدریج تعاریف کامل شدند، مسلم است که امنیت ملی به دنبال تولد ملت-کشور مطرح شد که ریشه به قرن ۱۷ میلادی باز می‌گردد. در آن زمان این مفهوم نوظهور تحت عنوان بقای ملی مطرح شده، برخی متفکران اعتقاد دارند مفهوم امنیت ملی بسیار قدیمی‌تر است، به‌عنوان مثال آقای جهان بزرگی در کتاب نظام سیاسی اسلام بیان می‌کند که مقوله‌ای به نام ملت از زمان تبدیل قلمروهای بزرگ به کشور به وجود آمده، بنابراین ملت در زمان پیامبر، در عصر یونان باستان، در عصر هخامنشیان و حتی قبل از آن وجود داشته است (طاهایی، ۱۳۹۲). امنیت ملی به الزاماتی اشاره می‌کند که بقای دولت ملی را از طریق به‌کارگیری قدرت اقتصادی، ارتش و توان سیاسی و استفاده از

ابزار دیپلماسی حفظ نماید. امنیت ملی یک مفهوم غربی و خصوصاً آمریکایی است که در سال‌های پس از ۱۹۴۵ رواج یافت. در مورد امنیت ملی تعاریف مختلفی ارائه شده است. این مفهوم مانند دیگر مفاهیم علوم انسانی، دارای تعریفی واحد و مقبول تمامی یا حداقل بیشتر صاحب‌نظران نیست. ریشه آن عدم اتفاق نیز به تلاش افراد، گروه‌ها و کشورها در تلقی و برداشت متفاوت آن‌ها از این واژه باز می‌گردد. بر همین اساس، مثلاً آرنولد ولفرز می‌گوید: امنیت ملی نماد ابهام‌آمیزی است که اصلاً ممکن نیست دارای معنای دقیق باشد. رابرت ماندل (Mandel) می‌گوید: امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت‌های حکومت‌های ملی است تا از تهدیدات مستقیم ناشی از خارج، نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند (ماندل، ۱۳۸۷).

والتر لیپمن در مورد امنیت ملی چنین گفته است: یک ملت زمانی امن است که در صورت اجتناب از جنگ، در معرض قربانی کردن ارزش‌های خود نباشد و در صورت ورود به جنگ بتواند با پیروزی در جنگ، ارزش‌های خود را پاس بدارد (نصری، ۱۳۸۰). امنیت ملی در دو گفتمان سلبی و ایجابی بیان شده است. امنیت ملی در گفتمان سلبی به پاسداری از سرزمین، حاکمیت و مردم در مقابل خطرات و تهدیدات دشمنان کشور معطوف است و گفتمان ایجابی ضمن حفظ منافع ملی به دنبال کسب فرصت‌ها برای توسعه و پیشرفت می‌باشد (نویدینا، ۱۳۸۸).

واژه امنیت ملی از همان آغاز دوران رواج خود، همانند بسیاری دیگر از اصطلاحات عینی، طوری به کار گرفته شده است که گویی مفهومی روشن و بدیهی دارد، اما امنیت ملی مانند دیگر مفاهیم علوم انسانی، دارای مفاهیمی متعدد و پیچیده است که ریشه آن در تلقی و برداشت متفاوت افراد، گروه‌ها و کشورها از این مفهوم است. بر همین اساس، آرنولد ولفرز می‌گوید: امنیت ملی نماد ابهام‌آمیزی است که اصلاً ممکن نیست دارای معنای دقیق باشد.

امنیت ملی در معنی عام کلمه به معنای آزادی از ترس و فقدان خطر جدی از خارج نسبت به منافع حیاتی و اساسی مملکت است. یکی از هدف‌های اصلی هر کشوری تأمین امنیت است و این به آن معناست که یک کشور سعی کند خطر جدی متوجه ارزش‌های حیاتی آن نشود. امنیت در زندگی بشر یک پدیده حیاتی است که بدون آن، ادامه حیات انسان با دشواری‌های جدی روبه‌رو خواهد بود. اهمیت امنیت از دیدگاه امام علی (علیه‌السلام) به گونه‌ای است که مناطق فاقد امنیت از دیدگاه ایشان بدترین مناطق معرفی می‌شود، یا این‌که اگر امر دایر شود

میان امنیت نداشتن و پذیرش حکومت ظالم، امام پذیرش حکومت جابر را بر ناامنی ترجیح می‌دهد و می‌فرماید مردم ناگزیرند که حکومتی هرچند بدکاره و ظالم داشته باشند تا امنیت را در جامعه حاکم گردانند؛ بنابراین همچنان که در حوزه داخلی تأمین امنیت موردتوجه قرار می‌گیرد، در بعد خارجی نیز تأمین و رسیدن به جامعه امن بشری هدفی است که دولت اسلامی امام علی (علیه‌السلام) به‌سوی آن حرکت می‌کند؛ زیرا در پرتو وجود امنیت منطقه‌ای و جهانی است که زمینه‌های دعوت دینی فراهم می‌آید و مردم می‌توانند با آرامش به کارهایشان بپردازند.

امنیت ملی و آسیب‌های آن

مفهوم مدرن امنیت ملی در قرن ۱۷ و در طول جنگ سی‌ساله مذهبی و جنگ داخلی انگلستان به وجود آمد. صلح وستفالی در سال ۱۶۴۸، این برداشت را به وجود آورد که دولت - ملت، نه تنها بر امور داخلی مانند مذهب حاکمیت دارد، بلکه برای امور خارجی نیز کنترل دارد (Holmes, ۲۰۱۵). استفاده از مفهوم امنیت ملی در ادبیات سیاسی همواره متداول بوده، اما منجر به تعریف مشخص نگردیده است. پس از جنگ جهانی دوم پژوهشگران علوم سیاسی به‌عنوان یک واژه کاربردی به مطالعه آن روی آوردن و در قالب نظریه‌های مختلف مسئله امنیت ملی را کارشناسی و بررسی کردند (جاوید، ۱۳۹۵). بسیاری از پژوهشگران امنیت ملی را در معنی عام کلمه به معنای آزادی از ترس و فقدان خطر جدی از خارج نسبت به منافع حیاتی و اساسی مملکت می‌دانند (بشیری، ۱۳۸۸). در تعریف مدرن از امنیت ملی به‌جای توجه به تهدیدات خارجی، آسیب‌پذیری‌های داخلی بیش‌تر مورد توجه است و تهدید خارجی دارای اعتبار کمتری است (حمیدی، ۱۳۹۵). چراکه آسیب امنیت ملی رابطه معکوسی با امنیت ملی دارد. هر جا و در هر سطحی امنیت ملی نباشد یعنی فعالیت‌ها و ارتباطات مجاز و مشروع شهروندان با وقفه یا اختلال مواجه شود، آسیب امنیت ملی ظهور می‌کند (اسکندری، ۱۳۹۴). آسیب امنیت ملی می‌تواند درونی و یا بیرونی باشد. ازجمله آسیب‌های دورنی امنیت ملی می‌توان به آسیب‌های فرهنگی (غرب‌زدگی، دوری از معنویت، فساد اخلاقی و...)، مدیریتی (باندبازی، رانت‌خواری، قدرت‌طلبی، ضعف مدیریت و...)، سیاسی (گرایش سازش با امریکا، بی‌اعتمادی مردم به مسئولان، تفرقه و اختلاف در کارگزاران و...)، اقتصادی (تورم، گرانی، اختلاس، تجمل‌گرایی و...) و اجتماعی (قاچاق، مواد مخدر، فساد اداری و...) و همچنین

آسیب‌های بیرونی مانند گسترش حوزه نفوذ آمریکا و ناتو در منطقه، طرح‌های سلطه طلبانه رژیم صهیونیستی، حمایت کشورهای غربی از تروریسم در منطقه و بهره‌گیری از رسانه‌ها در جنگ روانی علیه ایران اشاره کرد. نمودار زیر آسیب‌های امنیت ملی را نشان می‌دهد (اسکندری، ۱۳۹۴).

پیشینه‌های پژوهش

پیشینه‌های انجام شده در حوزه مورد مطالعه به شرح جدول زیر است:

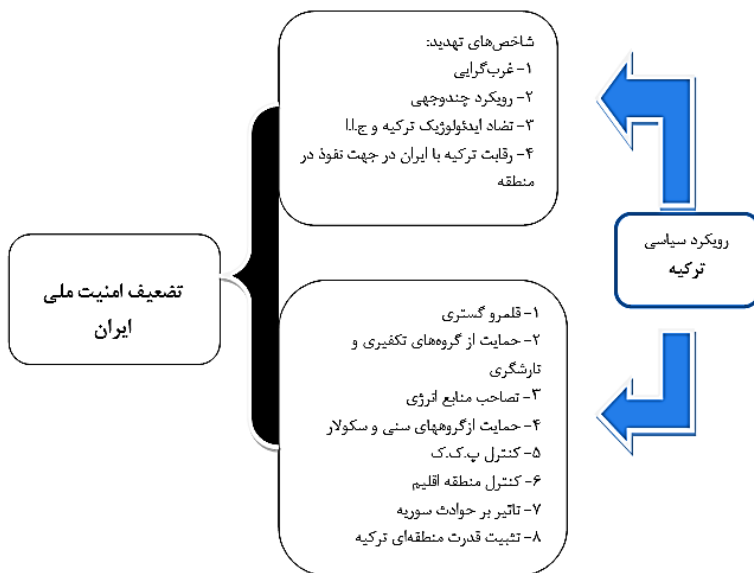
جدول (۱) پیشینه‌های پژوهش

محققان	سال	عنوان	نتایج
حسن محمودی	۱۳۹۳	سیاست خارجی جدید ترکیه در منطقه خاورمیانه و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران	پیروزی حزب عدالت و توسعه باعث تضعیف موقعیت نظامیان در عرصه سیاست داخلی نیز گردید. تنظیم و گسترش روابط با همسایگان بخصوص با ایران در زمینه‌های اقتصادی، مبارزه با تروریسم، مسئله کردها، ثبات و امنیت در قفقاز و آسیای مرکزی و همچنین ثبات و امنیت در عراق جایگاه ویژه‌ای در این دوره یافته است؛ اما کماکان ادامه روابط ترکیه با آمریکا و اسرائیل نیز در سیاست خارجی این کشور مشهود می‌باشد و این خود عاملی بر بی‌ثباتی امنیت منطقه و در رأس آن کشور جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.
حمید احمدیه	۱۳۹۵	نقش استراتژی ژئوپلیتیکی ترکیه در مناسبات منطقه‌ای از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ (مطالعه موردی ایران)	نتیجه منطقی رفتار جدید سیاست خارجی ترکیه در منطقه بر پایه منطق ژئوپلیتیک نتیجه‌ای جز تحمیل یک شکست تاریخی برای ترکیه نخواهد بود که عواقب امنیتی جدی برای آینده این کشور حتی در ابعاد جغرافیای سیاسی خواهد بود.
رسول میرزاخانی	۱۳۹۲	تأثیر ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای ترکیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران	موقعیت ژئوپلیتیکی خاص ترکیه در منطقه خاورمیانه و همچنین سیاست‌ها و مواضع منطقه‌ای اتخاذ شده از سوی این کشور به‌عنوان رقیب استراتژیک ایران تهدیدات امنیتی متفاوتی را از جهات مختلف متوجه امنیت ملی جمهوری

اسلامی ایران کرده که در این پژوهش به آن پرداخته خواهد شد.			
از آنجاکه روابط این دو کشور نقشی اساسی و تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای ایفا می‌نماید و ژئوپلیتیک منطقه تأثیر بسزایی را از این روابط می‌پذیرد.	آینده روابط ایران و ترکیه و تأثیر آن بر ژئوپلیتیک منطقه‌ای	۱۳۹۰	سعید لطفی
ترکیه در ورای تحولات سوریه خواهان رهبری کشورهای مسلمان است و این همان مسئله ایست که شاید بتوان علت موضع‌گیری‌های اخیر ترکیه در سوریه و همچنین تغییر سیاست تنش صفر با همسایگان به سیاست مداخله در امور کشورهای منطقه را در آن‌ها جست‌وجو کرد.	اهداف منطقه‌ای ترکیه از دخالت در تحولات سوریه	۱۳۹۳	ابولفضل مالی

در تحقیقات و پیشینه‌های ارائه‌شده عمدتاً بر متغیرهایی همچون تحولات درونی ترکیه و نوع نگاه حاکمیتی ترکیه بر کل خاورمیانه پرداخته‌شده است، البته در اکثر تحقیقات اشاره شده بر عضویت ترکیه در ناتو، سیاست‌های قلمرو گستری ترکیه (نوعثمانی‌گری) در حوزه پیرامونی خود یعنی در رابطه با عراق و سوریه اشاره‌شده است؛ ضمناً در تحقیقات قبلی به ملاحظات آمریکایی ترکیه در روابط با ایران، نوعثمانی‌گری ترکیه، سیاست خارجی ترکیه در قبال محور مقاومت و سیاست خارجی جدید ترکیه در منطقه خاورمیانه به‌صورت نظری پرداخته‌شده است، اما به‌صورت ویژه به سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه و علائق ژئوپلیتیکی این کشور بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران اشاره نشده است.

در نهایت مبتنی بر جمع‌بندی مبانی نظری و پیشینه‌ها، مدل مفهومی تحقیق به صورت زیر ارائه می‌گردد:

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی

روش تحقیق حاضر به لحاظ هدف، کاربردی، به لحاظ ماهیت و شیوه اجرا توصیفی و پیمایشی است و در نهایت مطالعه با استفاده از اطلاعات کیفی و کمی با رویکرد آمیخته به یافته‌های تحقیق دست یافته است. جامعه آماری در این پژوهش مشتمل بر اسناد، مدارک، مراکز علمی، استادان دانشگاه (گروه‌های کانونی) در حوزه سیاست و امنیت که با موضوع آشنا و یا در حوزه ترکیه و ایران صاحب تألیف و تحقیق هستند مورد بررسی قرار گرفته که برابر بررسی‌های صورت گرفته و مشورت با استاد راهنما شامل ۴۵ نفر می‌باشد. به لحاظ اینکه جامعه آماری ۴۵ نفر می‌باشد، بنابراین حجم نمونه به جامعه آماری منطبق بوده و نمونه‌گیری انجام نمی‌شود. همچنین به لحاظ تخصصی بودن موضوع و محدود بودن صاحب‌نظران خبره در حوزه ترکیه و منحصربه‌فرد بودن امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، محقق کل جامعه آماری را به صورت تمام شمار به عنوان جامعه نمونه در نظر می‌گیرد. همان‌گونه که بیان گردید، به علت تخصصی بودن موضوع و محدود بودن جامعه آماری در این پژوهش، حجم نمونه در این تحقیق با حجم جامعه آماری منطبق بوده بنابراین نمونه‌گیری به روش غیراحتمالی هدفمند انجام شده است. روش ابزار گردآوری داده‌ها و اطلاعات در مرحله کیفی منابع کتابخانه‌ای و انجام مصاحبه با صاحب‌نظران بوده و در مرحله کمی نسبت به ساختن پرسش‌نامه محقق

ساخت اقدام گردیده است. در قسمت کیفی به دسته‌بندی، پردازش و قضاوت پرداخته و در آمار استنباطی پس از بررسی پایایی و روایی پرسش‌نامه، نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کلموگروف اسمیرنوف بررسی می‌شود، سپس با استفاده از آزمون تی استیودنت و نرم افزار SPSS به بررسی نتایج می‌پردازیم.

یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل کیفی

تجزیه و تحلیل کیفی مربوط به فرضیه فرعی اول

به نظر می‌رسد که سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق باعث کاهش میزان امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ شده است. اتخاذ سیاست‌های جدید توسط دولت ترکیه در عراق منجر به کاهش روابط این کشور با جمهوری اسلامی ایران گردیده است. ترکیه به دنبال ملحق کردن اراضی شمال عراق به ترکیه است. سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق منجر به توسعه روابط این کشور با قدرت‌های غربی شده است. مقامات ترکیه با توجه به اهمیت استراتژیکی که کردستان عراق برایشان دارد، تلاش می‌کنند نفوذشان را در منطقه گسترش دهند که این مسئله بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران مؤثر است. افزایش روابط نظامی ترکیه با کشورهای غربی و مخصوصاً آمریکا زمینه احداث پایگاه نظامی ترکیه در عراق، جهت افزایش نفوذ خود در منطقه را فراهم می‌آورد. آنکارا درصدد تثبیت حضور دائمیاش در خاک عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار و تلاش برای تصاحب منابع انرژی است. قسمت زیادی از نفت عراق از طریق اقلیم کردستان به ترکیه صادرات می‌شود و ترکیه عملاً توانسته است به دلیل جبر جغرافیایی اقلیم کردستان این منطقه را به گروگان خود بگیرد. تهاجم ترکیه به قلمرو عراق، نمایانگر تلاش برای احیای عمق استراتژیک ترکیه از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار، تلاش و تصاحب منابع انرژی است. ترکیه به دنبال خنثی‌سازی سیاست احتمالی آمریکا در قبال کردها است. نفوذ فرهنگی ترکیه در عراق، احتمال توسعه فعالیت‌های سلفی و تکفیری در مرزهای شمال غربی و غرب جمهوری اسلامی ایران را متصور و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تهدید می‌کند که این موارد بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار می‌باشد.

تجزیه و تحلیل کیفی مربوط به فرضیه فرعی دوم

به نظر می‌رسد سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه باعث کاهش میزان امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ شده است. مهم‌ترین هدف ترکیه در سوریه در وهله اول حفظ مناطق تاریخی این کشور در دستان خود و یا حتی انضمام این مناطق به خود است که در این راهبرد بلندمدت ترکیه در نفوذ به قلب جهان عرب، سوریه پله اول این راهبرد محسوب می‌شود. بحران سوریه فرصتی را برای عرض اندام ترکیه در سیاست منطقه‌ای در برابر رقبای و متحدان ایجاد کرده است. برقراری و توسعه روابط با کشورهای غربی از جمله سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه طی سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ به جهت نفوذ در سوریه بوده است. مداخله‌گرایی ترکیه در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری و تارشگری به بهانه قلمرو گسترده و نفوذ به قلمرو ژئوپلیتیکی ایران بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار باشد. رویکردهای سیاست خارجی ترکیه در قبال گروه‌های تارشگری در سوریه ابتدا بی‌طرفی بوده، سپس به میانجی‌گری بین دولت و گروه‌های تارشگری رسیده و در نهایت به حمایت و پشتیبانی از گروه‌های تارشگری انجامیده است. ترکیه با هدف دستیابی به هژمونی منطقه‌ای، دستیابی به منابع انرژی خاورمیانه و تصاحب بازارهای خاورمیانه سیاست‌های توسعه‌طلبانه خود را آغاز کرده است. مداخله ترکیه در مناقشات فرقه‌ای در سوریه و عراق را نیز می‌توان در راستای محدود نمودن نفوذ ایران به عنوان رهبر جهان شیعه و کمک به روی کار آمدن اسلام میانه‌رو در سطح منطقه به حساب آورد؛ که این موارد در نهایت می‌تواند امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار دهد.

تجزیه و تحلیل کمی

در قسمت تحلیل استنباطی داده‌ها به جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد و توزیع نرمال داده‌ها مورد تأیید قرار گرفت. پس از آن از آزمون تی استیودنت استفاده شد که در زیر به آن اشاره می‌شود:

سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در عراق با استفاده از آزمون تی مستقل

برای این‌که بدانیم میزان سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در عراق در چه سطحی است؟ با توجه به نرمال بودن اطلاعات از آزمون t مستقل استفاده می‌کنیم. نتایج این آزمون در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول (۲) سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در عراق با استفاده از آزمون t مستقل

فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین‌ها	سطح معنی‌داری	آماره t	میانگین	متغیر
کران بالا	کران پایین					
۲۹۶.۰	۰۱۴.۰	۰۰۹.۰	۳۰۸.۰	۵۹۲.۱	۰۰۹.۳	مداخله در عراق

با توجه به نتایج جدول بالا مشاهده می‌کنیم که سطح معنی‌داری بیشتر از ۰.۰۵ است و همچنین آماره آزمون t کمتر از ۱.۹۶ است بنابراین از لحاظ آماری اختلاف میانگین سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در عراق با سطح متوسط معنی‌دار نیست و به میزان ۰.۰۰۹ از سطح متوسط بیشتر است، به بیان دیگر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در عراق در سطح متوسطی قرار دارد.

سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در سوریه با استفاده از آزمون تی مستقل

برای این‌که بدانیم میزان سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در سوریه در چه سطحی است؟ با توجه به نرمال بودن اطلاعات از آزمون t مستقل استفاده می‌کنیم. نتایج این آزمون در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول (۳) سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در سوریه با استفاده از آزمون t مستقل

فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین‌ها	سطح معنی‌داری	آماره t	میانگین	متغیر
کران بالا	کران پایین					
۶۵۵.۳	۹۴۵.۰	۱۰۹.۱	۰۰۰.۰	۵۱۱.۳	۱۰۹.۴	مداخله در سوریه

با توجه به نتایج جدول بالا مشاهده می‌کنیم که سطح معنی‌داری کمتر از ۰.۰۵ است و همچنین آماره آزمون t بیشتر از ۱.۹۶ است بنابراین از لحاظ آماری اختلاف میانگین

سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در سوریه با سطح متوسط معنی‌دار است و به میزان ۱. ۱۰۹ از سطح متوسط بیشتر است، به بیان دیگر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق مداخله در سوریه در سطح بالایی قرار دارد.

سنجش سطح مداخله در عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار با استفاده از آزمون تی مستقل

برای اینکه بدانیم میزان مداخله در عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار در چه سطحی است؟ با توجه به نرمال بودن اطلاعات از آزمون t مستقل استفاده می‌کنیم. نتایج این آزمون در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول (۳) سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار با

استفاده از آزمون t مستقل

متغیر	میانگین	آماره t	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین‌ها	فاصله اطمینان ۹۵٪	
					کران بالا	کران پایین
حمایت از گروه‌های سنی و سکولار	۵۷۶.۴	۰.۴ ۳۹۸	۰.۰۰۰	۵۷۶.۱	۱۱۵.۱	۰.۲ ۳۰۸

با توجه به نتایج جدول بالا مشاهده می‌کنیم که سطح معنی‌داری کمتر از ۰.۰۵ است و همچنین آماره آزمون t بیشتر از ۱. ۹۶ است بنابراین از لحاظ آماری اختلاف میانگین مداخله در عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار با سطح متوسط معنی‌دار است و به میزان ۱. ۵۷۶ از سطح متوسط بیشتر است، به بیان دیگر مداخله در عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار در سطح بالایی قرار دارد.

سنجش سطح مداخله در عراق از طریق تصاحب منابع انرژی با استفاده از آزمون تی مستقل

جدول (۴) سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق تصاحب منابع انرژی با استفاده از آزمون t

مستقل

متغیر	میانگین	آماره t	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین‌ها	فاصله اطمینان ۹۵٪	
					کران پایین	کران بالا
تصاحب منابع انرژی	۰.۲۴۳	۱.۲۵۵	۰.۱۸۰	۰.۰۲۴	۰.۳۶۷	۰.۱۹۸

برای اینکه بدانیم میزان مداخله در عراق از طریق تصاحب منابع انرژی در چه سطحی است؟ با توجه به نرمال بودن اطلاعات از آزمون t مستقل استفاده می‌کنیم. نتایج این آزمون در جدول زیر مشاهده می‌شود. با توجه به نتایج جدول بالا مشاهده می‌کنیم که سطح معناداری بیشتر از ۰.۰۵ است و همچنین آماره آزمون t کمتر از ۱.۹۶ است بنابراین از لحاظ آماری اختلاف میانگین مداخله در عراق از طریق تصاحب منابع انرژی با سطح متوسط معنی‌دار نیست و به میزان ۰.۲۴ از سطح متوسط بیشتر است، به بیان دیگر مداخله در عراق از طریق تصاحب منابع انرژی در سطح متوسطی قرار دارد.

سنجش سطح مداخله در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری با استفاده از آزمون تی مستقل

برای اینکه بدانیم میزان مداخله در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری در چه سطحی است؟ با توجه به نرمال بودن اطلاعات از آزمون تی مستقل استفاده می‌کنیم. نتایج این آزمون در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول (۵) سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق گروه‌های تکفیری با استفاده از آزمون t

مستقل

فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین‌ها	سطح معنی‌داری	آماره t	میانگین	متغیر
کران بالا	کران پایین					
۱۵۲.۲	۸۶۴.۰	۲۲۹.۱	۰.۰۰	۵۶۲.۴	۲۲۹.۴	گروه‌های تکفیری

با توجه به نتایج جدول بالا مشاهده می‌کنیم که سطح معناداری کمتر از ۰.۰۵ است و همچنین آماره آزمون t بیش از ۱.۹۶ است بنابراین از لحاظ آماری اختلاف میانگین مداخله در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری با سطح متوسط معنی‌دار است و به میزان ۱.۲۲۹ از سطح متوسط بیشتر است، به بیان دیگر مداخله در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری در سطح بالایی قرار دارد.

سنجش سطح مداخله در سوریه از طریق قلمرو گستری با استفاده از آزمون تی مستقل

برای اینکه بدانیم میزان مداخله در سوریه از طریق قلمرو گستری در چه سطحی است؟ با توجه به نرمال بودن اطلاعات از آزمون تی مستقل استفاده می‌کنیم. نتایج این آزمون در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول (۶) سنجش سطح سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه از طریق قلمروگستری با استفاده از آزمون t مستقل

متغیر	میانگین	آماره t	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین‌ها	فاصله اطمینان ۹۵٪	
					کران پایین	کران بالا
قلمرو گستری	۵۹۹.۳	۱۰۴.۳	۰۰۰.۰	۵۹۹.۰	۱۰۲.۱	۳۷۷.۲

با توجه به نتایج جدول بالا مشاهده می‌کنیم که سطح معنی‌داری کمتر از ۰.۰۵ است و همچنین آماره آزمون t بیشتر از ۹۶.۱ است بنابراین از لحاظ آماری اختلاف میانگین مداخله در سوریه از طریق قلمروگستری با سطح متوسط معنی‌دار است و به میزان ۵۹۹.۰ از سطح متوسط بیشتر است، به بیان دیگر مداخله در سوریه از طریق قلمروگستری در سطح بالایی قرار دارد.

تجزیه و تحلیل

تأثیری که سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته و خواهد داشت، سؤال کلی این تحقیق می‌باشد که محقق آن را مورد پژوهش قرار داده و روند اثر بخشی در موارد اشاره شده را به همراه نتایج کلی آن بر اساس تجزیه و تحلیل کمی و کیفی حاصل از پرسش‌نامه، مصاحبه با صاحب‌نظران و مطالعه اسناد و مدارک به شرح ذیل احصاء نموده است:

هدف یکم: بررسی تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰

به استناد نظریات صاحب‌نظران، نتایج پرسشنامه‌ها که توسط کارشناسان جامعه نمونه تکمیل شده، منابع کتابخانه‌ای (ادبیات تحقیق) در اختیار و تجربیات میدانی محقق تأثیر سیاست منطقه‌ای ترکیه در عراق از جمله حمایت از گروه‌های سنی و سکولار و تصاحب انرژی کشور عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در حد زیاد، برآورد شده است. اگرچه کشور ترکیه فاقد ظرفیت نظامی لازم در مقایسه با توانمندی نظامی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و به تنهایی تهدیدی محسوب نمی‌شود اما همچنان که از ساختار این گونه از کشورها (به علت شرایط جغرافیایی، نزدیکی به روسیه و جمهوری اسلامی ایران و نیز پتانسیل‌های بالقوه در منطقه) مورد توجه بسیاری از قدرت‌های منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای می‌باشد که در شرایط خاص

می‌تواند با واگذاری زمین و فضا به دشمنان در میان مدت و دراز مدت به یک تهدید جدی علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تبدیل شود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری هدف فوق، مبین این مطلب است که از تعداد ۴۵ نفر پژوهش‌خوانندگان (جامعه نمونه) به‌طور میانگین تعداد ۴ نفر (۹٪) گزینه خیلی‌زیاد، تعداد ۱۵ نفر (۳۳٪) گزینه زیاد، تعداد ۱۴ نفر (۳۲٪) گزینه متوسط، تعداد ۷ نفر (۱۵٪) گزینه کم و تعداد ۵ نفر (۱۱٪) گزینه خیلی‌کم را انتخاب نموده‌اند؛ بنابراین نتایج حاصل بیان‌گر این واقعیت است که ۷۴٪ افراد جامعه نمونه معتقدند که سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ تأثیر دارد و میزان تأثیر آن را (با توجه به میانگین به دست آمده یعنی ۴/۵۸) در حد زیاد به بالا دانسته‌اند. همچنین با توجه به تحلیل استنباطی آزمون χ^2 و T و با در نظر گرفتن مقدار بحرانی و مقدار آماره آزمون به‌دست‌آمده، چون سطح معنی‌داری از مقدار ۰/۰۱ کمتر می‌باشد و مقدار χ^2 و t به‌دست‌آمده که از مقدار بحرانی جدول ($\chi^2_{0.01,4} = 13.28$ و $t_{0.05,44} = 1.68$) بیشتر است، بنابراین فرضیه صفر H_0 رد و فرضیه ادعا H_1 تأیید می‌گردد.

هدف دوم: بررسی تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰

به استناد نظریات صاحب‌نظران، نتایج پرسشنامه‌ها که توسط کارشناسان جامعه نمونه تکمیل شده، منابع کتابخانه‌ای (ادبیات تحقیق) در اختیار و تجربیات میدانی محقق تأثیر سیاست منطقه‌ای ترکیه در سوریه از جمله دخالت در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری و تارشگری به بهانه قلمروگستری و نفوذ به قلمرو ژئوپلیتیکی ایران بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در حد زیاد، برآورد شده است. اگرچه کشور ترکیه فاقد پتانسیل نظامی لازم در مقایسه با توانمندی نظامی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و به تنهایی تهدیدی محسوب نمی‌شود اما همچنان که از ساختار این گونه از کشورها (به علت شرایط جغرافیایی، نزدیکی به روسیه و جمهوری اسلامی ایران و نیز ظرفیت‌های بالقوه در منطقه) مورد توجه بسیاری از قدرت‌های منطقه‌ای، فرمانطقه‌ای می‌باشد که در شرایط خاص می‌تواند با واگذاری زمین و فضا به دشمنان در میان مدت و دراز مدت به یک تهدید جدی علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تبدیل

شود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری هدف فوق، مبین این مطلب است که از تعداد ۴۵ نفر پژوهش خواندگان (جامعه نمونه) به طور میانگین تعداد ۲ نفر (۶٪) گزینه خیلی زیاد، تعداد ۱۶ نفر (۳۵٪) گزینه زیاد، تعداد ۱۶ نفر (۳۵٪) گزینه متوسط، تعداد ۹ نفر (۲۰٪) گزینه کم و تعداد ۲ نفر (۶٪) گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند؛ بنابراین نتایج حاصل بیان گر این واقعیت است که ۷۶٪ افراد جامعه نمونه معتقدند که سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ تأثیر دارد و میزان تأثیر آن را (با توجه به میانگین به دست آمده یعنی ۴/۵۸) در حد زیاد به بالا دانسته‌اند. همچنین با توجه به تحلیل استنباطی آزمون T^2 و با در نظر گرفتن مقدار بحرانی و مقدار آماره آزمون به دست آمده، چون سطح معنی داری از مقدار ۰/۰۱ کمتر می‌باشد و مقدار χ^2 و t به دست آمده که از مقدار بحرانی جدول ($\chi^2_{0.01,4} = 13/28$ و $t_{0.005,44} = 1/68$) بیشتر است، بنابراین فرضیه صفر H_0 رد و فرضیه ادعا H_1 تأیید می‌گردد.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از فرضیه یکم: تبیین و بررسی چگونگی تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰

بر اساس نتایج بدست آمده، فرضیات پذیرفته شدند و می‌توان گفت مداخله‌های ترکیه در عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار، تلاش و تصاحب منابع انرژی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار باشد. آنکارا درصدد تثبیت حضور دائمی‌اش در خاک عراق از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار و تلاش برای تصاحب منابع انرژی است. قسمت زیادی از نفت عراق از طریق اقلیم کردستان به ترکیه صادرات می‌شود و ترکیه عملاً توانسته است به دلیل جبر جغرافیایی اقلیم کردستان این منطقه را به گروگان خود بگیرد. تهاجم ترکیه به قلمرو عراق، نمایانگر تلاش برای احیای عمق استراتژیک ترکیه از طریق حمایت از گروه‌های سنی و سکولار، تلاش و تصاحب منابع انرژی است. ترکیه روابط نزدیکی با حزب کردستان عراق (بارزانی) برقرار کرده و نفت اقلیم را با قیمتی ارزان به داخل کشور خود منتقل کرده و بخشی از آن را به مدیران برده و به شرکت‌های خارجی فروخته و احتمالاً در آینده برای گاز اقلیم نیز برنامه دارد. دولت اقلیم کردستان عملاً کنترل صنعت نفت عراق را

در اختیار ترکیه قرار داده است؛ اما هزینه این اقدام را کل کشور عراق پرداخت می‌کند. نفوذ فرهنگی ترکیه در عراق، احتمال توسعه فعالیت‌های سلفی و تکفیری در مرزهای شمال‌غربی و غرب جمهوری اسلامی ایران را متصور و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تهدید می‌کند. سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق باعث کاهش میزان امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ شده است. اتخاذ سیاست‌های جدید توسط دولت ترکیه در عراق منجر به کاهش روابط این کشور با جمهوری اسلامی ایران گردیده است. ترکیه به دنبال ملحق کردن اراضی شمال عراق به ترکیه است. سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در عراق منجر به توسعه روابط این کشور با قدرت‌های غربی شده است. توسعه روابط نظامی ترکیه با کشورهای غربی و عربی به منظور دخالت در عراق، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تهدید می‌نماید. حضور نیروهای فرا منطقه‌ای همچون داعش در جوار مرزهای ایران و عراق، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را خطر جدی مواجه نموده است. ترکیه از شروع روند تحولات موسوم به بهار عربی و از نظر ما بیداری اسلامی و شاید قبل از آن به‌عنوان بازیگری که احساس می‌کرد اتحادیه اروپا با توجه به اکثریت مسلمان جامعه ترکیه و تغییرات هویتی که می‌تواند در بافت اتحادیه ایجاد کند، می‌تواند عضو اتحادیه اروپا شود که به دلایل متعددی اعضا حاضر نشدند ترکیه را عضو اتحادیه اروپا نمایند؛ از جمله حقوق بشر، رویکرد ترکیه در قبال کردها و مسائل دیگری که سپس بعد از عضو نشدن در اتحادیه اروپا، ترکیه سیاست نوع‌ثمنانی‌گری را در پیش گرفت که می‌خواست با سایر مناطق و اروپا در تعامل باشد و بیشتر به کشورهای جهان اسلام توجه نمود و بستر آن نیز فراهم شده بود و اثر دخالت آن در شمال عراق و قسمت‌های در شاخ آفریقا و هم‌اکنون در منطقه قفقاز مشاهده می‌شود. ترکیه در چارچوب طرحی در شمال عراق درصدد است جوامع غیرکرد را در مناطقی در شمال و عراق و شرق سوریه که تحت سیطره خود در آورده است اسکان دهد تا مانعی انسانی و جغرافیایی بین کردهای سوریه و کردهای ترکیه و عراق ایجاد کند. راهبرد دولت ترکیه علیه کردها در عراق، به علت چتر حمایتی آمریکا از کردها به بن بست خورد و این مسئله بر کارآیی عملیات نظامی ترکیه تأثیر منفی گذاشت. از این رو ترکیه مترصد فرصتی است تا به محض برداشته شدن چتر حمایتی آمریکا از کردهای عراق، عملیات خود را آغاز کند. در شرایطی که ایران و نیروهای مورد حمایت آن در عراق به تلاش برای تغییر بافت جمعیت در مناطقی از

عراق متهم می‌شوند، ترکیه نیز با دنبال کردن چنین طرحی در طول مرزهای عراق با ترکیه متهم می‌شود. ترکیه در چارچوب این طرح درصدد است جوامع غیرکرد را در مناطقی در شمال و عراق که تحت سیطره خود در آورده است اسکان دهد تا مانعی انسانی و جغرافیایی بین کردهای عراق و کردهای ترکیه ایجاد کند. به طور کلی می‌توان گفت که ترکیه در عراق دارای منافع امنیتی، سیاسی و اقتصادی است. در این راستا، ترکیه برای دستیابی به هر یک از منافع مذکور، از ابزارهای متعددی در سیاست خارجی بهره می‌گیرد. از زمان تشکیل جمهوری ترکیه تاکنون، موضوع کردهای ترکیه اصلی‌ترین دغدغه امنیتی مقامات سیاسی ترکیه بوده است. مهم‌ترین خواست کردهای ترکیه که از دیرباز تاکنون بر آن پافشاری کرده و برای دستیابی به آن، هم از راه‌های مسالمت‌آمیز و هم از طریق فعالیت‌های خشونت بار اقدام کرده‌اند، دو موضوع بوده است: نخست، خودمختاری کردهای ترکیه که عمدتاً در شرق و جنوب شرقی ترکیه ساکن هستند و دوم، به رسمیت شناختن زبان کردی به عنوان زبان دوم ترکیه. آنچه موجب نگرانی ترکیه شده، حضور کردها در کشور عراق است. چراکه به طور طبیعی موضع‌گیری و اقدامات کردهای عراق بر نگرش‌های سیاسی و مواضع کردهای ترکیه تأثیرگذار خواهد بود. این عامل سبب شده است تا ترکیه نسبت به تحولات سیاسی در عراق حساس باشد.

نتایج حاصل از فرضیه دوم: تبیین و بررسی چگونگی تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه بر

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰

سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه باعث کاهش میزان امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ شده است. مهم‌ترین هدف ترکیه در سوریه در وهله اول حفظ مناطق تاریخی این کشور در دستان خود و یا حتی انضمام این مناطق به خود است که در این راهبرد بلندمدت ترکیه در نفوذ به قلب جهان عرب، سوریه پله اول این راهبرد محسوب می‌شود. بحران سوریه فرصتی را برای عرض اندام ترکیه در سیاست منطقه‌ای در برابر رقبا و متحدان ایجاد کرده است. برقراری و توسعه روابط با کشورهای غربی از جمله سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه طی سال‌های ۲۰۱۵ الی ۲۰۲۰ به جهت نفوذ در سوریه بوده است. مداخله‌گرایی ترکیه در سوریه از طریق گروه‌های تکفیری و تارشرگری به بهانه قلمروگستری و نفوذ به قلمرو ژئوپلیتیکی ایران بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار باشد.

رویکردهای سیاست خارجی ترکیه در قبال گروه‌های تارشگری در سوریه ابتدا بی‌طرفی بوده، سپس به میانجی‌گری بین دولت و گروه‌های تارشگری رسیده و درنهایت به حمایت و پشتیبانی از گروه‌های تارشگری انجامیده است. ترکیه در همسایگی سوریه پس از تحولات ۲۰۱۱ سوریه، اقدام به سازمان‌دهی و حمایت از مخالفان سوری کرد که نهایتاً به مداخله نظامی انجامید. سیاست ترکیه در فاصله سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ تحت تأثیر افزایش فعالیت گروه‌های شورشی و جنگ‌های نیابتی در داخل سوریه و به موازات آن تحرکات سیاسی و نظامی‌کردها در مناطق شمالی این کشور قرار گرفت. از جمله اقدام‌های ترکیه در زمینه میانجی‌گری در سوریه، برقراری ارتباط با گروه‌های معترض سوریه به‌ویژه اخوان المسلمین بود. بهترین دلیل برای همکاری ترکیه و اخوان المسلمین سوریه، برگزاری نشست‌های مخالفان نظام سوریه در شهرهای ترکیه است. ترکیه در ورای تحولات سوریه خواهان رهبری کشورهای مسلمان است و این همان مسئله‌ای است که شاید بتوان علت موضع‌گیری‌های اخیر ترکیه در سوریه و همچنین تغییر سیاست تنش صفر با همسایگان به سیاست مداخله در امور کشورهای منطقه را در آن‌ها جست‌وجو کرد. ترکیه با هدف دستیابی به هژمونی منطقه‌ای، دستیابی به منابع انرژی خاورمیانه و تصاحب بازارهای خاورمیانه سیاست‌های توسعه‌طلبانه خود را آغاز کرده است. مداخله ترکیه در مناقشات فرقه‌ای در سوریه و عراق را نیز می‌توان در راستای محدود نمودن نفوذ ایران به‌عنوان رهبر جهان شیعه و کمک به روی کار آمدن اسلام میانه‌رو در سطح منطقه به‌حساب آورد.

پیشنهادهای

- ۱) پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی به تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه بر امنیت پایدار خاورمیانه پرداخته شود.
- ۲) پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی به تأثیر سیاست‌های منطقه‌ای عربستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخته شود.
- ۳) پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی به مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه در سوریه و عراق بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخته شود.
- ۴) پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی به بررسی اقدامات و تدابیر جمهوری اسلامی ایران در مقابل سیاست‌های منطقه‌ای ترکیه و به خطر انداختن امنیت ملی پرداخته شود.

پیشنادهای اجرایی

۱) پیشنهاد می‌شود نتایج این تحقیق در اختیار معاونت اطلاعات آجا قرار گیرد تا از نتایج آن در امور مربوطه بهره‌برداری نمایند.

۲) با توجه به اینکه این تحقیق بر حوزه سیاست خارجی ترکیه انجام شده پیشنهاد می‌شود نتایج این تحقیق به وزارت امور خارجه کشورمان ارائه شود تا در تدوین و تنظیم سیاست‌های منطقه‌ای چندجانبه و دوجانبه جمهوری اسلامی ایران مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

۳) با توجه به نتایج این تحقیق که نشان می‌دهد. سیاست‌های ترکیه در قبال گروه‌های تارشگری در سوریه و سنی و سکولار در عراق نهایتاً محل امنیت و آرامش در منطقه غرب آسیا است، پیشنهاد می‌شود وزارت امور خارجه با اتخاذ دیپلماسی چندجانبه با سایر بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در جهت حل بحران سوریه و عراق گام بردارد.

۴) پیشنهاد می‌شود وزارت امور خارجه با تعامل و همکاری با نماینده سازمان ملل در سوریه و عراق و سازمان‌های بین‌المللی نسبت به وادار کردن ترکیه برای اصلاح سیاست‌های خود در منطقه به خصوص سوریه و عراق اقدام نماید.

۵) با توجه به استقرار سپر موشکی و عضویت ترکیه در پیمان ناتو و از طرفی عدم عضویت ایران در پیمان‌های نظامی منطقه‌ای و بین‌المللی، لازم است جمهوری اسلامی ایران برای برقراری توازن قدرت از ظرفیت‌های داخلی و خارجی به شرح زیر استفاده نماید:

الف) برقراری رابطه دفاعی با عراق و سوریه و ارمنستان.

ب) سرمایه‌گذاری لازم برای ارتقا فن‌آوری نظامی و دستیابی به سیستم‌های پیشرفته نظامی با تکیه بر استفاده از تمام ظرفیت‌های داخلی.

ج) تداوم فعالیت در حفظ و ارتقا جایگاه جمهوری اسلامی ایران در سوریه و عراق از منظر سیاسی، اقتصادی و به خصوص روابط دفاعی

قدردانی

از خبرگان توانمندی که در طول پژوهش، دانش خویش را سخاوتمندانه در اختیار محققان این پژوهش قرار دادند و استواری پژوهش حاضر بر مشارکت و دانش این بزرگواران قرار گرفته است بسیار سپاسگزاریم.

- جاوید، منتظران و حسین تاج آبادی، (۱۳۹۵)، بررسی اهداف و اصول امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، دو فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات قدرت نرم، شماره چهاردهم، ص ۷۷.
- حمیدی، یونس، (۱۳۹۵)، جایگاه امنیت غذایی در تامین امنیت ملی کجاست؟، اندیشکده تبیین، ص ۲۲.
- طاهایی، سیدجواد، (۱۳۹۲)، امنیت و ابعاد آن، نشریه روابط خارجی، سال پنجم، شماره پنجم، ص ۲۶۴.
- عباس بشیری، (۱۳۸۸)، بررسی امنیت از تئوری تا عمل، مولفه‌های امنیت ملی، روزنامه جام جم، ص ۴۴.
- امید، حسن، فرهنگ عمید، انتشارات راه رشد، (۱۳۸۹)، ص ۶۷۶.
- ماندل، رابرت، (۱۳۸۷)، چهره متغیر امنیت ملی، مترجم پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ص ۱۰۲.
- محسنی، رضا علی، طاهری، سلیمان، (۱۳۹۸)، میزان احساس امنیت عمومی و تعیین عوامل مؤثر بر آن در استان مازندران، فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره سی و چهارم، صص ۲۴۵-۲۷۵.
- محمدرضا اسکندری، (۱۳۹۴)، شبکه‌های اجتماعی؛ ترفندی برای تهدید امنیت ملی، ص ۱۱.
- نصری، قدیر، (۱۳۸۰)، نفت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ص ۱۴۹.
- نویدنیا، منیژه، تابستان، (۱۳۸۸)، تحلیل رابطه شرایط اجتماعی و گفتمان امنیت، آشتیان: فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان، سال پنجم، شماره دو.
- Haas, R (2017), *Trump foreign policy found has its theme: The Withdrawal Doctrine*, Available. p: 24.
- Plano, Jack C. & Olton. Roy. (2016). *The International Relations Dictionary*. Forth Edition. New York: Longman, p: 23.
- Frankle, Joseph (2016). *National Interest*. New York: Pall Mall Press, p: 58
- Holmes, Kim R. (2015), *What is National Security?*, Available at: [http://index.heritage.org/military/2015/bn/important-essays-analysis/national-security.](http://index.heritage.org/military/2015/bn/important-essays-analysis/national-security/) /